

Dret penal econòmic

Oscar Morales García
Fermín Morales Prats
Gonzalo Quintero Olivares
José Manuel Valle Muñiz
Carolina Villacampa Estiarte

XP04/03057/01840

José Manuel Valle Muñiz

Catedràtic de Dret Penal de la Universitat de Lleida.

Oscar Morales García

Professor dels Estudis de Dret de la UOC.

Fermín Morales Prats

Catedràtic de Dret Penal de la Universitat Autònoma de Barcelona.

Gonzalo Quintero Olivares

Catedràtic de Dret Penal de la Universitat de les Illes Balears.

Carolina Villacampa Estiarte

Professora ajudant de Dret Penal de la Universitat de Lleida.

Tercera edició: febrer 2005
© Fundació per a la Universitat Oberta de Catalunya
Av. Tibidabo 39-43. 08035 Barcelona
Disseny: Manel Andreu
Il·lustracions: Susanna Campillo
ISBN: 84-9788-241-5
Dipòsit legal: B-308-2005

Cap part d'aquesta publicació, incloent-hi el disseny general i de la coberta, no pot ser copiada, reproduïda, emmagatzemada o transmesa de cap manera ni per cap mitjà, tant si és elèctric, com químic, mecànic, òptic, de gravació, de fotocòpia, o per altres mètodes, sense l'autorització prèvia per escrit dels titulars del copyright.

*A José Manuel Valle Muñiz,
en la memòria*

Els autors

Introducció

El grau d'especialització i aprofundiment assolit en l'estudi de les figures delictives previstes al llibre II del Codi penal (CP) aconsella el tractament per separat dels diferents grups de delictes, i d'aquesta manera evita el sistema tradicional d'anàlisi conjunta de tota la part especial del dret penal.

El fet que en l'assignatura *Dret penal II* s'hagin estudiat únicament els delictes que afecten els béns jurídics de caràcter individual i s'hagi diferit l'anàlisi de la resta de figures delictives obeeix a aquesta orientació.

En l'assignatura que ara es presenta, l'objecte principal d'estudi està constituït pels anomenats **delictes econòmics** o **delictes socioeconòmics**. Aquests delictes es diferencien dels anomenats *delictes patrimonials* essencialment perquè l'objecte de tutela deixa de ser individual i es converteix en col·lectiu. A diferència dels delictes estrictament patrimonials, incorporen el sentit d'ofensa potencial o dirigida al públic en general.

Però el Codi penal no ha optat, com havia demanat un sector doctrinal, per regular els delictes econòmics separatament dels delictes patrimonials. Tots dos tipus d'il·licituds penals es regulen en el títol XIII del llibre II del CP, cosa que no constitueix cap obstacle perquè altres delictes amb un caràcter marcadament econòmic es puguin trobar ubicats sistemàticament fora d'aquest títol.

De fet, la naturalesa patrimonial o econòmica d'alguns delictes no està absolutament definida; això explica l'opció reguladora del legislador i també que en el programa d'aquesta assignatura, juntament amb els delictes de caràcter marcadament econòmic, s'analitzin figures delictives en què el vessant patrimonial té una gran transcendència.

Així, juntament amb infraccions delictives tradicionals i essencialment patrimonialistes, com ara l'estafa, s'estudien grups delictius nous que han aparegut com a conseqüència de les recents demandes de tutela en determinats aspectes del funcionament del mercat, com són, per exemple, els delictes contra el mercat i els consumidors, i els delictes contra els drets dels treballadors.

Els grups de delictes analitzats s'estructuren concretament de la manera següent:

- En el primer mòdul didàctic s'estudien les **defraudacions** i les **insolvències punibles**. En aquests supòsits il·lícits, juntament amb l'engany com a element essencial, es pot observar una doble naturalesa, patrimonial i econòmica, que es torna predominantment patrimonial en les defraudacions i més aviat econòmica en les insolvències punibles.

- En segon lloc hi ha el mòdul didàctic dedicat a estudiar els **delictes contra la propietat intel·lectual i industrial**; en aquests delictes es pot detectar encara la protecció de valors de signe patrimonial individual, tot i que tenen un contingut econòmic més marcat que els d'apoderament fraudulent o que els d'insolvències punibles.
- El mòdul següent analitza els **delictes contra el mercat i els consumidors**, de caràcter clarament econòmic, ja que incriminen conductes heterogènies consistents en infraccions relatives al funcionament del mercat. Es tracta, en definitiva, de protegir el bon funcionament del tràfic mercantil.
- A continuació, hi ha un mòdul didàctic dedicat a fer l'anàlisi dels **delictes societaris** que tenen una empremta clarament econòmica, ja que tutel·len el funcionament correcte de les societats mercantils en un mercat basat en les regles pròpies del sistema capitalista.
- En cinquè lloc s'estudia la **receptació i el blanqueig de capitals**, que són figures delictives que, si bé no es troben massa allunyades dels delictes contra l'Administració de justícia, com és el cas de l'encobriment, tenen un component econòmic des del moment en què el blanqueig permet la introducció en el mercat de grans quantitats de diners que operaven fora del tràfic legal.
- En sisè lloc hi ha el mòdul didàctic que analitza els **delictes contra la Hisenda pública i la Seguretat Social** recollits fora ja del títol tretzè del llibre II del CP. En aquests delictes el vessant econòmic consisteix en el fet que es dirigeixen a la protecció de l'erari públic, la Seguretat Social o la despesa pública.
- El mòdul didàctic 7 es dedica a l'estudi dels **delictes contra els drets dels treballadors**, situats també fora del títol XIII del CP. El caràcter econòmic d'aquests delictes es dedueix de la seva condició de figures delictives adreçades a tutelar el conjunt dels interessos dels treballadors com a classe econòmica i social en un sistema de mercat lliure.
- Finalment, l'últim mòdul es dedica a l'estudi de les falsedats, tant de moneda i efectes timbrats, com documentals.

Nota

Les citacions del Codi penal que hem reproduït en els mòduls d'aquesta assignatura són extretes de la versió del nou Codi penal editada, en català, per l'editorial Tirant lo Blanch de València. Aquesta edició és l'única que hi ha al mercat en català i ha estat avalada, entre altres universitats, per la Universitat Oberta de Catalunya.

Objectius

En els materials didàctics d'aquesta assignatura hi ha els continguts i les eines indispensables perquè l'estudiant assoleixi els objectius següents:

- 1.** Comprendre els criteris de selecció de béns jurídics que mereixen protecció penal en la delinqüència econòmica.
- 2.** Analitzar les innovacions introduïdes per les lleis orgàniques 11/2003, de 29 de setembre; 15/2003, de 25 de novembre, en els delictes estudiats.
- 3.** Conèixer els límits de la intervenció penal i com es cohonesta amb el dret administratiu sancionador en cas que es donin infraccions administratives.
- 4.** Estudiar la regulació de les defraudacions i les insolvències punibles.
- 5.** Analitzar el nou tractament juridicopenal dels delictes contra la propietat intel·lectual i industrial.
- 6.** Percebre les raons de la introducció en el Codi penal dels delictes contra el mercat i els consumidors, i estudiar-ne la regulació.
- 7.** Assumir les raons de la incorporació al text punitiu dels nous delictes societaris i analitzar-ne la configuració juridicopenal.
- 8.** Estudiar la tipificació dels delictes de receptació i blanqueig de capitals.
- 9.** Analitzar la regulació dels delictes contra la Hisenda pública i la Seguretat Social, i l'orientació politicocriminal que la informa.
- 10.** Estudiar la configuració penal dels delictes contra els drets dels treballadors.

Continguts

Mòdul didàctic 1

Defraudacions i insolvències punibles

José Manuel Valle Muñiz, Gonzalo Quintero Olivares (actualització)

1. Defraudacions
2. Insolvències punibles
3. L'exempció de responsabilitat criminal en els delictes patrimonials
4. La rellevància penal dels actes preparatoris punibles en els delictes patrimonials

Mòdul didàctic 2

Delictes relatius a la propietat intel·lectual i industrial

José Manuel Valle Muñiz

1. Els delictes relatius a la propietat intel·lectual
2. Els delictes relatius a la propietat industrial

Mòdul didàctic 3

Delictes relatius al mercat i als consumidors

José Manuel Valle Muñiz, Gonzalo Quintero Olivares, Fermín Morales Prats

1. El descobriment i la revelació de secrets d'empresa
2. La protecció penal de la lliure competència
3. La protecció penal dels consumidors
4. Protecció dels serveis condicionats de ràdio i televisió i altres serveis a distància (Oscar Morales García)

Mòdul didàctic 4

Delictes societaris

José Manuel Valle Muñiz

(actualitzat per Gonzalo Quintero Olivares)

1. Qüestions comunes
2. La falsedat societària
3. La infidelitat dels òrgans socials
4. La imposició o l'aprofitament d'acords lesius
5. L'obstrucció de l'exercici dels drets inherents a la condició de soci
6. L'impediment a la inspecció o la supervisió
7. L'administració social fraudulenta

Mòdul didàctic 5

Receptació i blanqueig de capitals

Gonzalo Quintero Olivares

1. La receptació
2. El blanqueig de capitals

Mòdul didàctic 6

Delictes contra la Hisenda pública i contra la Seguretat Social

José Manuel Valle Muñiz, Fermín Morales Prats

1. La defraudació a la Hisenda pública
2. La defraudació a la Seguretat Social
3. El frau de subvencions
4. El delicte comptable

Mòdul didàctic 7

Delictes contra els drets dels treballadors

Oscar Morales García

1. Els delictes d'imposició de condicions perjudicials i limitació dels exercicis de vaga i llibertat sindical
2. Immigració de treballadors i tràfic il.legal de mà d'obra
3. Discriminació en el treball
4. Delictes contra la vida o integritat física dels treballadors
5. Responsabilitat de les persones jurídiques
6. Rellevància penal de l'assetjament psicològic

Mòdul didàctic 8

Les falsedats

Carolina Villacampa Estiarte

1. La falsedat de moneda i efectes timbrats
2. La falsedat documental
3. Disposició general

Bibliografia

Bibliografia bàsica

Quintero Olivares, G.; Morales Prats, F.; Valle Muñoz, J.M.; Prats Canut, J.M.; Tamarit Sumalla, J.M.; García Albero, R. (2004). *Comentarios a la parte especial del Derecho penal* (4.ª edición). Cizur Menor (Navarra): Thomson-Aranzadi.

Quintero Olivares, G.; Morales Prats, F.; Valle Muñoz, J.M.; Prats Canut, J.M.; Tamarit Sumalla, J.M.; García Albero, R. (2004). *Comentarios al nuevo Código penal* (3.ª edición). Cizur Menor (Navarra): Thomson-Aranzadi.

En tots els mòduls us recomanem especialment alguns fragments d'aquest llibre, perquè és el text que millor s'adapta al contingut d'aquests materials.

Bibliografia complementària

Bacigalupo Zapater, E. (dir.) (1998). *Curso de Derecho Penal Económico*. Madrid: Marcial Pons.

Bajo Fernández, M. (dir.) i altres (1998). *Compendio de Derecho Penal: parte especial* (vol. II). Madrid.

Bajo Fernández, M. (dir.) i altres (2004). *Compendio de Derecho Penal: parte especial* (vol. II). Madrid: Editorial Centro de Estudios Ramón Areces.

Cobo del Rosal, M.; Carmona Salgado, C.; González Rus, J.J.; Morillas Cueva, L.; Polaino Navarrete, M.; Portilla Contreras, G. (1999). *Curso de Derecho penal español. Parte especial I i II*. Madrid: Marcial Pons.

Conde-Pumpido Ferreiro, C. (Dir.) (2001). *Código penal. Doctrina y Jurisprudencia* (toms I, II i III). Madrid: Trivium.

Gómez Benítez, J.M. (2002). *Derecho Penal Económico*. Madrid: Consejo General del Poder Judicial ("Manuales de Formación Continuada", 14, 2001).

Martínez-Buján Pérez, C. (1998). *Derecho penal Económico. Parte general*. València: Tirant lo Blanch.

Martínez-Buján Pérez, C. (1999). *Derecho penal Económico. Parte especial*. València: Tirant lo Blanch.

Martínez-Buján Pérez, C. (2002). *Derecho Penal Económico*. València: Tirant lo Blanch.

Muñoz Conde, F. (2004). *Derecho penal. Parte especial* (15a. ed.). València: Tirant lo Blanch.

Rodríguez Mourullo (dir.) **i altres** (1997). *Comentarios al Código Penal*. Madrid: Civitas.

Suárez-Mira Rodríguez, C. (2004). *Manual de Derecho Penal* (2a. edició). Madrid: Civitas.

Vives Antón, T.S.; Boix Reig, V.; Orts Berenguer, E.; Carbonell Mateu, J.C.; González Cussac, J.L. (1996). *Comentarios al Código penal de 1995*. València: Tirant lo Blanch.

Vives Antón, T.S.; Boix Reig, V.; Orts Berenguer, E.; Carbonell Mateu, J.C.; González Cussac, J.L. (2004). *Derecho penal. Parte especial* (2a. ed.). València: Tirant lo Blanch.

Podeu consultar també la bibliografia específica que s'adjunta a cada un dels mòduls didàctics.

